הכתב הקדם-כנעני

1. האלפבית הקדם-כנעני

תולדות האלפבית הפונטי מתחילות במצרים העתיקה. כבר בסביבות 2700 לפנה"ס, כלל הכתב ההירוגליפי סימנים המייצגים עיצורים בשפה המצרית. הרעיון הוא של ציורי עצמים, כאשר הצליל המיוצג ע"י הציור הוא העיצור הראשון (או בחלק מהסימנים שנים או שלושה עיצורים) הנשמע בהגיית המילה המצוירת. למשל, המלה המצרית למים היא "ות". הסימן עיצורים איור של גלים, סימן עם כן את העיצור "נ". בנוסף לסימנים פונטיים מסוג זה היו גם סימנים (לוגוגרמות) המתארים מושגים שלמים, וכן סימנים מגדירים (determinative), סימני "הסבר" שעזרו לקבוע את מהות המילה אותם כתבו בסוף המילה.

בין 2000 ל- 1700 לפני הספירה התפתח אלפבית שכלל את האותיות הקיימות גם בעברית של היום. לחלק מן האותיות היו כמה צורות חלופיות. חלק מהצורות ה"נוספות" נבע כנראה מקיום, בשפה הקדם כנענית, של יותר מ- 22 עיצורים (ראה אוגריתית ובין השפות השמיות המדוברות היום, הערבית). כמו בכתיבה המצרית הקדומה, כיוון הכתיבה לא היה קבוע והוא יכול להיות משמאל לימין, מימין לשמאל או מלמעלה למטה.

את הגופן "Proto Canaanite" בניתי בעיקר על סמך צורת האותיות בכתובות במכרות אבן הטורקיז בסרביט אל-חדאם שבסיני. בחיפוש באינטרנט, מצאתי צורות חליפיות של חלק מהאותיות והכללתי אותם בגופן. הפרק "שימוש כגופן הקדם-כנעני" מסביר כיצד להפיק את הצורות החליפיות.

הנה אם כן האלפבית הכנעני הראשוני, ממנו התפתח בהמשך האלפבית הפניקי (כנעני) שהוא אבי רב האלפביתים הקיימים כיום

האלפבית הקדם-כנעני

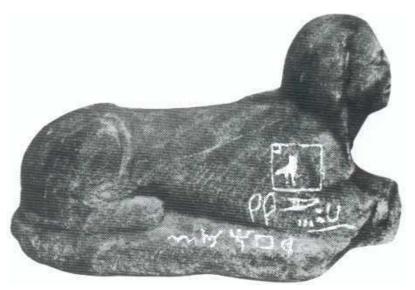
משמעות סמל האות		כנעני	- ככתב קדם	צורות האות	האות
אלוף	א		Ä	Ŋ	א (alph)
בית	ב		Ü		ם (bet)
אחת ההשערות שקראתי היא שגֶמֶל הוא נשק זריקה בדומה לבומרנג	ډ		~	ل	۵ (gaml)
דג, דלת	٣	Д	£	J	ヿ (delt)
הילולה	ח		Ψ̈́	ψ.	ה (he)
n	١	Y	-0	٩	1 (wau)
זיק=אזיק	7		H	=	t (zai)
חלון, חצר, חבל	ח	8	ш	B	n (<u>h</u> et)
התו לא נמצא בכתובות בסיני. הצורה נלקחה מתקופות מאוחרות יותר.	ט		8	Ф	り (tet)
יד	,		*	7	' (yod)
כף (כף תמרים), כף יד	٥	Ø	Ψ	W	ק/ס (kaf)
למד=מלמד	ל		P	P	ל (lamd)
מים	מ		\$	~~	(mem) מ/ם
נחש	۲		مہ	Ž	נ/ך (nun)
סומך=גדר, סֶמֶך (דג)	D		8	*	ロ (semk)
עין	ע		0	0	ע (ayin)
פה	อ	C	۵	D	า/១ (pe)
צמח (אולי צדה = שדה), צרור	צ	~	Υ	*	צ/ץ (sade)
קוף, קו	ア	ф	S	8	ק (qof)
ראש	٦		Ø.	æ	ר (rosh)
שן, שמש (בו סימן מצרי לשמש "רע")	ש	¤	~	3	ש (shin)
תו=סימן	ת		×	+	ת (tau)

2. כתובות סרביט אל-חאדם

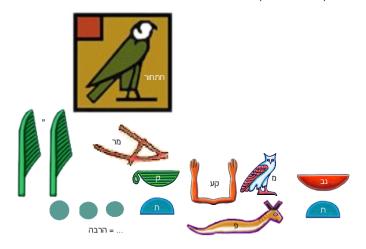
1. הפסל של חתור

צילום הפסלון של חתור, אחת האלות החשובות של מצרים העתיקה, המופיע בעמוד זה, נמצא במקדש שנבנה לכבודה, במכרות הטורקיז בסרביט אל-חאדם אשר בסיני, ומתוארך לסביבות 1700 לפנה"ס. הפסלון נמצא היום במוזיאון הבריטי בלונדון. על הפסל כתובות במצרית בכתב חרטומים וכן כתובת בשפה שמית כנענית, בכתב הקדם - כנעני.

הכיתובית נעשתה ע"י הכורים השמים שהועסקו בכריית אבן הטורקיז.

השחזור המקובל לחלק המצרי של הכתובת הוא:

במצרית: - חתחר מריי [נבת] [מ]פקעת בעברית:- חתור האהובה גבירת אבני הטורקיז (כסוגרים מרובעים מופיע הניחוש לסימנים שנמחקו מהפסלון) בכתובת הקדם-כנענית (הכתובה משמאל לימין (להבדיל מהמצרית הכתובה מימין לשמאל) אנו מזהים:

אם נכתוב זאת מימין לשמאל בכתיב של ימנו נקבל: "מאהכה ל"

המשך הכתובת נמצא בצד השני של הפסלון:

המלה הברורה היא:

9009+ תלעבל

"לבעלת" – מילה המופיעה ברבות מהכתובות במכרה. פרוש המילה "בעלת" הוא כמובן "גבירה", והכוונה לחתור האלה של המכרה. בנוסף, זאת גם צורת הנקבה של האל בעל. ואכן יש הסבורים שחתור מזוהה עם אשרה, בת זוגו של בעל במסורת הכנענית.

2. גם שמו של אל מופיע

במסורות השמיות הצפון מערביות (ארם, אוגרית,לבנון, כנען ...) אֶל הוא העליון שבין האלים. למעשה הוא אבי האלים ובורא האדם. בחלק מהמסורות אשרה, המזוהה לעתים עם חתור המצרית, היא בת זוגו. לא מפליא לכן למצא את שמו בכתובות מכרה הטורקיז:

מופיעות בברור על שבר הסלע שבצילום.

והנה עוד דוגמה. זהו כנראה רק חלק של כתובת שלא נשתמרה:

אנו מזהים כאן את האותיות:

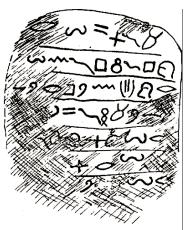

אֶל מתואר בחלק מהמסורות בדמות של שור. מענין האם דמות זאת נובעת מהעובדה שהאות "א", האות הראשונה בשמו, היא ציור של ראש אלוף בקר. האם כאן המקור של עגל הזהב ?

3. האם זה בעברית?

הציור הבא, הוא תעתיק של אחת הכתובות שנמצאו במכרות הטורקיז בסרביט אל-חדאם:

מרבית האותיות נראות ברורות לגמרי. כדי לקרא ולהבין את הכתוב אנו צריכים להפריד את רצף האותיות למילים. בשלב זה, העיצורים בלבד כתובים. אין שימוש באותיות "אהוי" לסימון תנועות. כדי להבין צריך כמובן לדעת את השפה. כיוון שהשפה השמית היחידה שאני יודע היא עברית, הנחתי שהכתוב הוא בשפה מאד קרובה לעברית.

הנה הניחוש שלי. באפור סימנתי את הניחוש לאותיות מחוקות חלקית, באפור בהיר, לאותיות מחוקות לגמרי.

	אַנְתָּ זֶ שׁעַ
∨≈√□8√□₹	רַב־נַקְבָנִם. שֶּ
+9⊙□9~₩₹⊙	עָרְכֵמֹ לַבַּעְלַת
	.על אָחֹ נָזַר
\□9+&w⊙	עָשָ אֹתֹ לִבְנֹ
+∞ω≥૧	ָליְשֻׁעַת.
+9009+860	עשָׁ אֹתֹ לַבַּעְלַת.

הניקוד בתעתיק העברי נועד רק להבנת הכתוב. ברור לי בהחלט שביטוי המלים היה שונה מן הביטוי המקובל היום.

בעברית בת זמננו הייתי אומר זאת כך:

אַתָּה הָשׁוֹעַ ייי רַב-הָכּוֹרִים. שֶׂהִייִ עָרוֹך נא לָגְבִירָה. עַל אָחִיו נָדַר. עָשָה אוֹתוֹ לִבְנוֹ לִיְשׁוּעַה. עָשָׁה אוֹתוֹ לַגְבִירָה.

- טוע = אציל, נכבד (1)
  - (2) שה = כבשה.

אולי לא בני ישראל היו שם במכרה אבל ודאי "בני דודים" קרובים.

3. שיפוש בגופן הקדם-כנעני

הגליפים של גופן זה מופיעים גם בקבוצת הקוד העברית (U+05D0 – U+05EA) וגם בקבוצת הקוד הפניקית (U+10900 – U+1091F).

הצורה הבסיסית של האותיות, זאת המופיעה בשורה "תו כסיסי", מתקבלת עם הופעת הקוד העברי או הפניקי המתאים (במקלדת עברית הקשה על התו המתאים). הצורות בשורה השניה יתקבלו מהרצף "תו כסיסי עכרי + זגש" או "תו כסיסי פניקי + התו הפניקי 10 (ר)". (במקלדת עברית במערכת חלונות הקשה על התו ואחריו הקשה על הצרוף "CapsLk+Shift+" תפיק דגש). הסימנים מהשורה השלישית יתקבלו מהרצף "תו כסיסי עכרי + רפה" או הרצף "תו כסיסי פניקי + התו הפניקי 10 (ד)". (במקלדת עברית במערכת חלונות הקשה על התו ואחריו הצרוף "Alt ימני והסימן '-' יפיקו רפה".

הפקת דגש/רפה במקלדת עברית בלינוקס תלויה במיפוי המקלדת שבחרנו.

٥	,	v	ח	7	١	ה	т	ړ	ב	И	]
W	٦	⊕	目	=	٩	ψ	₽	L		بر	תו בסיסי
W	*	8	ш	Ŧ	~	ů	£	^	Ü	Ä	+ דגש
Ø			8		Y		ъ				+ רפה
		I.		I.	<u> </u>	ı	I.	I.	I.		1
ת	ש	٦	ק	צ	٥	ע	D	۲	מ	ל	
+	$\sim$	ବ	8	*	J	0	奚	کر	~~	b	תו בסיסי
×	25	В	ಌ	Υ	_	0		مہ	{	P	+ דגש
	2		~~-~~	~ ~	C					9	+ רפה